

YATIRIM ARAÇLARININ FIKHİ NİTELİĞİ

The Characteristics of Investment Tools According to Islamic Jurisprudence

İSMAİL HALİTOĞLU

DR., KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI DANIŞMA KURULU BAŞKAN YARDIMCISI VE DENETİM
VE MURAKABE MÜDÜRÜ

ihalidil@gmail.com

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article types

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received

22 Mayıs / May 2018

Kabul Tarihi / Accepted

10 Haziran / June 2018

Yayın Tarihi / Published

Haziran / June 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season

Haziran / June

Atıf/Cite as

Halitoğlu, İsmail, "Yatırım Araçlarının Fikhi Niteliği- The Characteristics Of Investment Tools According To Islamic Jurisprudence" Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 5, sy.8 (Haziran/ June 2018)

Copyright © Published by Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi- Kilis 7 Aralık University Journal of The Faculty of Theology, Kilis, 79000 Turkey. All rights reserved.

For Permissions

ilahiyatdergisi@kilis.edu.tr

YATIRIM ARAÇLARININ FIKHİ NİTELİĞİ

Özet

Fonların yatırıma yönlendirilmesi ekonomik ve sosyal bir zorunluluk olduğundan, İslam hukuku her zaman ve her yerde insanların gerekli olan ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak bu yatırımlar için bütün meşru yöntemleri ortaya koyar. Ticari işlemlerin gün geçtikçe daha fazla yaygınlaşması sebebiyle İslam hukukçuları bu işlemlerin tespit edilip idrak edilmesi noktasında ictihadi daireyi genişletme görevini üstlenir. İslami bankalardaki fonlar çeşitli yöntemlerle yatırıma yönlendirilmektedir. Çağdaş yatırım yöntemleri içerisinde yatırım araçları kullanılmaktadır. Ancak şer'i çerçeveden çıkarılmaması için şeri yapı, yöntem ve şartların gözetilmesi gerekir. Şartların ihlal edilmesi veya yapının yanlış oluşturulması durumunda şeri yapının dışına çıkmış oluruz.

Bu çalışmada odaklanmış olduğum hususlar, günümüzde İslami bankaların en önemli yatırım araçlarından olan Mudarabe ve Yatırım Vekaleti sözleşmeleridir.

Anahtar Kelimeler: İslami Yatırım Araçları, Mudarabe, Yatırım Vekaleti, Fonlar

THE CHARACTERISTICS OF INVESTMENT TOOLS ACCORDING TO ISLAMIC JURISPRUDENCE

Abstract

Islamic law always presents all the legitimate methods for investments as it always takes into account the needs of people since channelizing of the funds to investments is a social requirement. Islamic jurists undertake the mission of enlarging the jurisprudence to identify and understand the ever-growing commercial transactions. The funds at the Islamic Banks are directed to investments through various methods. Investment tools are considered amongst the main modern investment methods. However it is necessary to pay attention to structure, methods and conditions if it is in compliance with the Shari'a rules to keep them inside the Shari'a framework. If conditions are compromised or the structure is incorrectly set, then the Shari'a laws are breached.

The issues I have focused on are Mudaraba and Investment Wakala agreements which are two of the most important investment tools of contemporary Islamic Banks.

Keywords: Islamic Investment Tools, Mudaraba, Investment Wakala, Funds.

Giriş

İslam hukukçularının ele alması gereken en önemli konulardan biri de finansal işlemler ve buna bağlı şer'i hükümler konusudur. Finansal piyasaların daha önce görülmemiş bir şekilde gelişim göstermesi ve açılımların ortaya çıkması sebebiyle bu işlemlere yönelik şer'i hükümlerin bilinmesi ve İslam hukuku kurallarına uygun yatırım araçlarının sunulması acil bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Bankaların iktisadi faaliyetlerinden bir tanesi de yatırım faaliyetleridir. Banka, fonların (yatırımcı fonları) veya kendisine yatırılmış mevduatların bir kısmını Katılım bankalarının katılma hesabı olarak isimlendirdiği hesap aracılığıyla ya da yatırım fonu/portföy şirketleri aracılığıyla çeşitli yatırım işlemlerinde kullanmayı amaçlar.

Bankacılık yatırım işlemleri, yatırımın mahiyeti ve türlerini açıklama-

ya başlamadan önce bankaların finansal kaynaklarına hızlı bir şekilde göz atacağız. Çünkü bu kaynaklar genel olarak bankacılık işlemleri, özel olarak üzerinde duracağımız konu olan bankacılık yatırım faaliyetleri için temel niteliğindedir. Dolayısıyla bankanın bu kaynakları toplamadan herhangi bir yatırım yapması söz konusu değildir.

1. Banka Fon Kaynakları

Bu kaynaklar, bankanın muhtelif faaliyetlerinde kullanması ve çeşitli faaliyetlere yönlendirmesi için bankaya yatırılan fonlardır.¹ İç ve dış kaynaklar olarak ikiye ayrılır:

1.1. İç Kaynaklar

Bu kaynaklar, banka sahiplerinin ortaya koymuş olduğu kaynaklardan oluşmaktadır. Başka bir deyişle; yatırımcıların (banka sahiplerinin) kazanç sağlama maksatlı bankacılık faaliyetlerinde kullanmak suretiyle bankaya verdikleri sermaye gibi fonlardır.²

1.2. Dış Kaynaklar

Bu kaynaklar bankaların başka kişilere karşı yükümlülüğünü temsil eden kaynaklardır.³ Banka kaynaklarının en önemlilerinden sayılan nakdi mevduatlardan oluşur. Bu mevduatlar finansman işlemlerinin en büyük kısmını oluşturur. Bu konuda yani Fon toplama açısından katılım bankaları ile faizli bankalar arasında fark yoktur. Ancak fon kullandırma cihetiyle birbirlerinden farklılık arzederler.⁴ Dış kaynaklar başlıca iki kısımdan oluşur:

1.2.1. Cari Hesap

“Vadesiz hesap” olarak adlandırılan hesaptır. İhtiyaç anında mudiler tarafından çekilebilen ve bankada hazır vaziyette bulunması maksadıyla yatırılan nakdi paralardır.⁵ Bu paralar önceden herhangi bir başvuruda bulunmadan talep anında çekilebilir. Parasını cari hesaba yatıran kişiler bu işlemi yatırım maksadıyla değil sahip oldukları parayı korumak, çek karnesi ile özel ihtiyaçlarında ve diğer bankacılık işlemlerinde herhangi bir menfaat gözetmeden kullanmak maksadıyla yaparlar.

¹ Nâzım Nûri eş-Şemrî, *en-Nukûd ve'l-Mesârif*, Müdiriyyetu Dârü'l-Kütüb, Mısır 1988, s. 123.

² Ziyâd Ramazân ve Mahfûz Cevdet, *Idâratu'l-Bunûk*, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1997 s. 53; Abdu'r-Rezzak el-Hitî, *el-Mesâriful-İslâmiyye beyn'e'n-Nazariyye ve'l-Tatbik*, Dâru Usâme, Beyrût s. 236.

³ Subhî Karisa, *en-Nukûd ve'l-Bunûk ve'l-Alâkâtu'l-İktisâdiyye ed-Devliyye*, Dâru'n-Nahda'l-Arabiyye, Beyrut 1983, s. 127.

⁴ eş-Şemrî, *en-Nukûd ve'l-Mesârif*, s. 124; el-Hitî, *el-Mesâriful-İslâmiyye beyn'e'n-Nazariyye ve'l-Tatbik*, s. 243.

⁵ Hasan el-Emin, *el-Vedâi'u'l-Masrafiyye'n-Nakdiyye ve İstismâruhâ fi'l-İslâm*, Dâru'ş-Şurûk, Mısır h.1403, s. 209.

1.2.1.1. Cari Hesabın Fıkhi Niteliği

İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions-AAOIFI-) yayımladığı şer’i standartta cari hesapların gerçekte bir karz olduğunu, bankanın cari hesaba yatırılan paranın maliki olduğunu ve aynı tutarda parayı geri ödemekle yükümlü olduğunu yani zimmetinde misliyle sabit olan bir borç olduğunu ifade eder. Ayrıca bankanın cari hesap sahibi olan kişilere sunduğu hizmetlerden dolayı ücret alması caiz görülür.⁶ Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi’nin Abu Dabîde gerçekleştirilen IX. Dönem Toplantısı’nda konuyla ilgili aldığı karar da bu doğrultudadır. Karara şu da eklenmiştir “bankanın karza ihtiyaç duymaması bu hesapların karz olduğu hükmünü etkilemez.”⁷

1.2.1.2. Cari Hesapların Hükümü

Cari hesapların niteliği değerlendirildiğinde bu hesaplar borç verme işleminden ibarettir. Borç veren (mudi) dilediği zaman parasının tamamını veya bir kısmını çekebilir. Banka ile bu şekilde bir muamelede bulunmanın sakıncasının olmadığı açıktır. Banka ile müşteri arasındaki ilişkide müşteri borç veren (mukriz), banka ise borç alan (mukteriz) dir. Ancak banka müşterisine sırf bu karz işleminden dolayı karşılığı olmayan herhangi bir menfaat sağlayamaz. İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu (AAOIFI) da bunu teyit etmiştir. Cari hesapların açılmasıyla ilgili şer’i kaideler şu şekilde ifade edilmiştir:

- Bankanın cari hesap müşterilerine (sadece cari hesapta para tutması karşılığı) herhangi bir menfaat veya hizmet sunması veyahut müşteriye vefa borcundan dolayı hesap açma dışında kalan diğer işlemlerle ilgili hizmet sunması caiz değildir.

- Bankanın müşterilerine sadece cari hesap açmaları sebebiyle hediye vermesi caiz değildir. Müşterinin cari hesap açma anında hediye verilmesine yönelik şart koşması da caiz değildir.

- Bunun dışında, bankanın borca karşılık gelmeyen başka menfaatler sağlaması caizdir. Ayrıca bankanın para yatırma ve çekme işlemi gerçekleştirecek olan cari hesap müşterilerine ve diğer müşterilerine önem göster-

⁶ Hey’etü’l-Muhâsebe ve’l-Muraca’a li’l-Müessesetu’l-Mâliyye’l-İslâmiyye, *el-Meâyiru’ş-Şer’iyye*, Dâru’l-Mimân li’n-Neşri ve’t-Tevzî, er-Riyâd 2015, Mi’yâru’l-Karz, 1/10, s. 524.

⁷ Abdu’l-Hak el-‘İfe, *Karârâtu ve Tavsiyâtu Mecma’i’l-Fikhi’l-İslâmi*, s. 169.

mek amacıyla özel oda tahsis etmesi gibi ayrıcalıklı hizmetler sunması veya bazı müşterilerine çek defteri, bankamatik kartı hizmeti sunması caizdir. Aynı şekilde sadece cari hesap müşterilerine has olmayıp genel olarak verilen hediyeler ve tanınan ayrıcalıklarda herhangi bir sakınca yoktur.⁸

1.2.2. Katılma Hesabı

Fon sahiplerinin bankaya belli bir vadeye bağlayarak yatırdığı tutarlarıdır. Bu hesaplara yatırılan paralar vade sonuna kadar geri ödenmez. Vade uzadıkça fon sahiplerinin karları da artar. Eğer vade dolmadan yatırılan para çekilirse fon sahipleri kardan mahrum bırakılır.⁹ İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumunun (AAOIFI) katılma hesabıyla ilgili kararı şu şekildedir: “İslami finans kuruluşunun emek sermaye ortaklığı esasına göre yatırımcılardan aldığı meblağlardır. Yatırım sahipleri fonlarının emek sermaye ortaklığı esasına göre işletilmesi için İslami finans kuruluşunu yetkilendirir.”¹⁰

Katılma hesabının fıkhi niteliği ve hükmü konusunu katılım bankalarında yatırım araçlarının şer’i niteliği ile aynı olduğu için yatırım araçlarının şer’i niteliği konusunda ele alacağız. Çünkü katılma hesabı Katılım bankaların sunduğu yatırım hizmetlerinden birisidir.

2. Katılım Bankalarında Yatırım Araçları

2.1. Yatırım Kavramı

a. Kelime manası; menfaat talebi olan “semere” kökünden gelir. “Simêr”, “sümür” ve “esmêr” kalıplarıyla çoğul yapılır.¹¹ Menfaat elde etme talebi yani paranın artması ve onun çoğalmasındır.¹²

b. İslam hukukunda ise şer’i açıdan mübah olan yöntemlerle paradan menfaat elde etmek manasında kullanılır.¹³ Ancak “İstismâr” lafzı İslam hukukçuları tarafından şer’i istilahta hiç kullanılmamıştır. Bunun yerine yaygın olarak kullanılan, yatırım sözcüğünün anlamını taşıyan diğer lafızlar-

⁸ Heyetü'l-Muhâsebe, *el-Meâyiruş-Şer'iyye, Mi'yâru'l-Karz*, 2/10, s. 524-525.

⁹ Ahmed bin Hasan el-Hasenî, *el-Vedâ'iu'l-Masrafiyye Envâ'uhâ - İstihdâmuhâ, Dâru İbni Hazm*, Beyrut h.1420 s. 81.

¹⁰ Heyetü'l-Muhâsebe, *el-Meâyiruş-Şer'iyye, Mi'yâru tevzi'ir-Ribhi fi'l-hısâbâtî'l-İstismâriyye*, 1/2, s. 1009.

¹¹ Mecdüddin Tâhir Muhammed bin Yakûp el-Feyrûzâbâdi, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 2005, s. 359; Zeynu'd-Din Muhammed bin Ebî Bekir bin Abdî'l-Kâdir er-Râzî, *Muhtârûs-Sihâh*, Tahkiku Yûsuf eş-Şeyh Muhammed, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 1999, s.50.

¹² Abdü'l-Vâhid el-Ezherî, *Müncedu't-Tullâbi fi'l-Luğati ve'l-E'lâm*, Dâru'l-Meşrik, Beyrut b, Mâdde: Semer, s.66.

¹³ Ali e's-Sâlûs, *el-İktisâdü'l-İslâmî ve'l-Kadâyâ'l-Fıkhiyye'l-Muâsıra*, Dâru's-Sekâfe, Doha h.1401 283/1.

dır. “İstismâr” kelimesinin taşıdığı mana kastedilerek kullanılan lafızlara örnek olarak; “tesmîr”, “tenmiye”, “istinme”, “mütâcera” ve “istiğlâl” sözcükleri verilebilir.

“Tesmîr” sözcüğünü yatırım (istismâr) manasında kullanan İmam Malik (r.a) rüşd kelimesini tanımlarken bu manasıyla kullanmıştır; “Çocuğun reşit olması malı tasarruf edebilme, koruyabilme ve ticaret yapabilme kabiliyetinin teşekkül etmesidir”.¹⁴

“İtticâr” sözcüğü ise Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından şu hadisi şerifte zikredilmiştir: “kim malı olan bir yetimi velayeti altına alırsa onun malıyla ticaret yapsın ve zekat onu tüketmesin”.¹⁵ İmam Nevevi ticareti “malın yatırıma dönüştürülerek nemalanması isteği ile onun üzerindeki tasarruf” şeklinde tanımlamıştır. ¹⁶

“istinmâ” ve “tenmiye” kelimelerine gelince fukahânın birçoğundan bu kelimelerle ilgili tanım varid olmuştur. Bu tanımların içinden İmam Kâsânî şu tanımları yapmıştır: “Mudarabe akdinden kasıt paranın nemalandırılmasıdır¹⁷ yani parayı yatırıma tevcih etmektir. Muğni'nin eserinde de mudarabe akdinin tanımıyla ilgili “genel olarak ticarete parayı artırmak; paranın yatırıma dönüştürülmesidir”¹⁸ ifadesi kullanılmıştır.

c. İktisadi olarak yatırım kavramı, “sermayenin doğru bir şekilde yönlendirilmesidir.” Diğer bir deyişle paranın ekonomik ihtiyaçlara tevcih edilmesidir.¹⁹

2.2. Katılım Bankalarında Yatırım Aracı Türleri

Bankacılık işlemleri ve türleri incelendiğinde toplanan fonları değerlendirmek maksadıyla ortaya konmuş olan yatırım hizmetleri için bankalar arasında birçok farklı isim ve şekil kullanılsa da bunlar iki ana başlık altında toplanabilir:

¹⁴ Ebû'l-Velîd Muhammed bin Ahmed bin Rüşd el-Kurtubî, *Bidâyetu'l-Muctehid ve Nihâyetu'l-muktesid*, Dâru'l-Hadis, el-Kâhire 2004, 64/4.

¹⁵ Bknz: Ebû İsa Muhammed bin İsa bin Sûra bin Mûsa bin ed-Dehhân et-Tirmizî, *Tahkiku Ahmed Muhammed Şâkir*, Muhammed Fuâd Abdu'l-Bâki, Mektebetu ve Matba'atu Mustafâ el-Bâbi el-Halebi Mısır 1975, Ebvâbu'z-Zekât, 15.

¹⁶ Ebû Zekeriyâ Muhi'd-din bin Şeref en-Nevevî, *Tehzibu'l-Esmâi ve'l-Luğâti*, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Tahricu Mustafâ Abdu'l-Kâdir Atâ, Beyrut, 40/3.

¹⁷ Alâu'd-Dîn ebû Bekir bin Mes'ûd bin Ahmed bin el-Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fî Tertibu's-Şerâi'*, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1986, 88/6.

¹⁸ Muvaffaku'd-Dîn Abdullah bin Ahmed bin Muhammed bin Kudâme, *el-Muğni, Mektebetu'l-Kâhire*, el-Kahire 1968, 61/3.

¹⁹ Râşid El-Berâvi, *el-Mevsû'atu'l-İktisâdiyye*, Dâru'n-Nahda'l-Arabiyye, Beyrut 1971, s. 41.

2.2.1. Katılma Hesapları

Katılma hesapları halihazırda katılım bankalarının sunmuş olduğu yatırım araçlarının en büyük kısmını oluşturmaktadır. Aynı zamanda katılma hesapları müşterilerin fonları için yatırım hizmetleri sunulan en eski hizmettir. Katılma hesabının tanımını önceki bölümlerde izah etmiştik. Katılma hesaplarında iki temel esasın bulunması gerekir:

Birincisi; Yatırılan Tutar: Katılım bankaları katılma hesapları ve özelliklerine göre katılma hesabı müşterilerine bu hesaba yatırılacak meblağın belli bir miktarın altında olmamasını şart koşar. Çünkü kar oranı yatırılan tutara göre değişiklik gösterir.

İkincisi; Vade: Aslolan mudinin yatırmış olduğu tutarın bir kısmını ya da tümünü belirtmiş olduğu vade dolmadan önce çekmemesidir. Ancak genel olarak Katılım bankaları, yatırılmış olan tutarın vadesi dolmadan hak ediş tarihinden önce hesaptan çekilmesi nedeniyle mevduat sahibinin kârdan mahrum bırakılması karşılığında buna izin verilmektedir.

2.2.1.1. Katılma Hesabı Türleri

Katılma hesapları yatırım yapma yetkisi açısından iki kısma ayrılır:

2.2.1.1.1. Mutlak (Kayıtsız) Katılma Hesapları

Müşteri sahip olduğu parayı bankanın uygun gördüğü herhangi bir projeye yatırım yapma yetkisi vererek bu hesaba yatırır.²⁰ AAOIFI, yayınladığı Şer'i Standartlarda bu tür hesapların yönetilmesiyle ilgili değerlendirmeyi sermayedarın mudaribe uygun gördüğü faaliyetlere yatırım yapma yetkisi verdiği mutlak mudarabeyi esas alarak yapar.²¹

2.2.1.1.2. Mukayyet (Kayıtlı) Katılma Hesapları

Bu hesaplar kısıtlı yetki verilen yatırım hesaplarıdır. Diğer bir deyişle bu hesap türünde yatırım yapılacak olan projeyi müşteri seçer. Aynı şekilde vadeyi de müşteri tayin eder. Bu hesap türünde müşteri sadece kendisinin seçtiği projeden elde edilen kardan payını banka ile anlaştıkları orana göre alır. AAOIFI, yayınladığı şer'i standartlarda bu tür hesapların yönetilmesiyle ilgili değerlendirmeyi sermayedarın mudaribe belirli bir proje ya da yatırım programı çerçevesinde yatırım yapmakla sınırlayarak yetki verdiği mukayyet mudarabeyi esas alarak yapar.²²

²⁰ Muhammed Süleymân, *el-Vedâi'u'l-İstismâriyye fî'l-Bunûki'l-İslâmiyye*, el-Ma'hedu'l-âlemi lil-fikri'l-İslâmi, h.1417, s. 24.

²¹ Hey'etü'l-Muhâsebe, *el-Meâyîruş-Şer'iyye, Mi'yâru tevzi'ir-Ribhi fî'l-hısâbâti'l-İstismâriyye*, 1/2, s. 1009.

²² Hey'etü'l-Muhâsebe, *el-Meâyîruş-Şer'iyye, Mi'yâru tevzi'ir-Ribhi fî'l-hısâbâti'l-İstismâriyye*, 1/2, s.

2.2.2. Yatırım Portföyleri veya Yatırım Fonları

2.2.2.1. Tanımı

Yatırım portföyü veya bazı kişilerin isimlendirdiği gibi yatırım fonu paralarının toplandığı havuzlara benzer. Bu havuzlar yatırımların yönetilmesinde uzman, bu alanda bilgi ve tecrübe sahibi olan özel finans kuruluşları (yatırım şirketi veya banka gibi) tarafından oluşturulur. Bu ise bireylerin ve şirketlerin tasarruflarını bir araya getirmek maksadıyla yapılır. Söz konusu şirketlerin toplanan fonları yatırım maksadıyla muhtelif alanlara yönlendirmesi neticesinde yatırımcılar veya katılımcılar iyi bir gelir elde eder. Farklı faaliyetlerin özelliklerinden istifade etme yolunun kullanılması riskin makul düzeyde kalmasını sağlar. Yatırım portföyü aynı zamanda finansal bir araçtır. Genellikle alımı ve satımı menkul kıymetler gibidir.²³

Bununla beraber portföy mülkiyeti gerçek veya tüzel kişiye ait olan menkul kıymet topluluğundan ibarettir. Bu evraklar sadece hisse senetlerinden oluşabilir. Bu durumda portföy hisse senetleri portföyü olarak isimlendirilir. Veya sadece yatırım sertifikalarından oluşabilir. Bu durumda ise portföy, yatırım sertifikası portföyü olarak isimlendirilir. Yatırım portföyü aynı zamanda hem hisse senetlerinden hem de yatırım sertifikalarından oluşabilir. Bu durumda da hibrit (karışık) portföy olarak isimlendirilir.

2.2.2.2. Yatırım Fonları Türleri

Yatırım fonları, bünyesinde bulundurduğu varlıkların türü ve risk derecesi açısından bir takım farklılıklar taşır:

Tür açısından yatırım portföyü gerçek varlıkları ihtiva edebilir. Ekonomik değere sahip olan bu varlıklar ticari proje, altın, gümüş, gayri menkul gibi somut olarak mevcuttur. Yatırım portföyü opsiyonlar, hazine bonoları, tahviller ve hisse senetleri gibi finansal varlıkları da ihtiva edebilir. Risk derecesi açısından ise yatırım portföyü düşük getirili düşük riskli, yüksek getirili yüksek riskli varlıkları da içerebilir.²⁴

3. İslami Finans Kuruluşlarındaki Yatırım Araçlarının Fıkhî Niteliği

Bu konu üzerinde araştırma yapan birçok araştırmacının yanı sıra, AA-OIFI ve İslam Fıkıh Akademisi yatırım araçlarında yatırımcılar ile banka arasındaki ilişkinin yatırım vekaleti sözleşmesine veya şer'î kurallara uygun mudarabe esasları üzerine kurulu olduğu, dolayısıyla yatırım fonları ile ka-

1009.

²³ Muhammed Mutayr, *İdâratu'l-İstismârât*, s. 77. , Kuveyt 2010/12/27saf, 419/5. -Havi2l-Kebir' ;

²⁴ Muhammed Mutayr, *İdâratu'l-İstismârât*, s. 77.

tilma hesapları arasında bir fark olmadığı görüşünü benimsemiştir. Günümüz İslami bankacılık sisteminde kullanılan yatırım araçlarını iki başlık altında toplamak mümkündür:

3.1. Mudarabe Akdi Esaslarına Dayalı Yapı

3.1.1. Mudarabenin Tanımı

“Mufâale” siğasından olan “dârabe” fiili; yeryüzünde “sefere çıkmak” manasında kullanılmıştır. Nisa suresinin 101. Ayetinde “Sefere çıktığınız zaman namazları kısaltmanızda sakınca yoktur” buyrulmaktadır.²⁵ Bunun yanında rızık temin etme maksadıyla ticaret yapmak için sefere çıkma manası taşıyan ayetler de bulunmaktadır: “Başkaları yeryüzünde Allah’ın fazlından rızık talep ederek dolaşır”.²⁶

İslam hukukunda mudarabe; taraflardan birinin sermayeyi diğer tarafında emeğini ortaya koyarak, emek sahibinin sermayeyi ticaret faaliyetlerinde kullanarak işletmesi üzerine kurulu olan bir anlaşmadır. Mudaribin parayı işletmesi sonucu kar elde etmesi durumunda başta şart koşulan dörtte bir, üçte bir ya da yarısı gibi orana göre kar paylaşılır. Ortaklıktan elde edilen sermayenin işletilmesi sonucu kar elde edilmemiş ise sermaye sahibine sermayesi iade edilir. Şirket zarar etmiş ise bu zarar sadece sermaye sahibine aittir. Mudaribin zararı ise harcamış olduğu emek ve zamandır. Çünkü taraflar kar üzerine ortaklık kurmuşlardır.²⁷ Mudarib ihmal ve kusur yok ise harcamış olduğu emek ve zaman dışında herhangi bir maddi zarara katlanmaz.

Fukahanın mudarabeyi tanımlamak için kullandığı tanımlar mudarabenin doğasına ve mahiyetine bakış açılarının farklı olmasından dolayı birbirinden farklılık gösterir. Mudarabenin ortaklık yahut kiralama türlerinden hangisi olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.²⁸ Bazıları Malikilerin yaptığı gibi mudarabe sermayesi için özel şartlar koyar. İmam Halil b. İshak

²⁵ Zeynu'd-Din Muhammed bin Ebî Bekir bin Abdî'l-Kâdir er-Râzî, *Muhtârûs-Sihâh*, Tahkîku Yûsuf eş-Şeyh Muhammed, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 1999, s.183; Muhammed bin Mekram bin Ali bin Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, Dâru Sâdir, Beyrût h.1414, 1544; Mecdüddîn Tâhir Muhammed bin Yakûp el-Feyrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 2005, s.652.

²⁶ Müzemmil, 20.

²⁷ Osmân bin Ali bin muhcin el-Bârî'i, Fahu'd-Din ez-Zeyle'i, *Tebyinu'l-Hakâiki Şerhu Kenzi'd-Dekâik ve Hâşiyetu's-Şibli*, el-Matba'atu'l-Kübrâ el-Emiriyye, el-Kâhire 1313, 5/5; Ebû Ömer Yûsuf bin Abdilleh bin Muhammed bin Abdî'l-Berr Karrî, *el-Kâfi fî Fikhi Ehli'l-Medîne*, Tahkîku Muhammed Ahmed Velel Mâdik el-Moritâni Mektebetu'r-Riyad el-Hadise, e'r-riyâd 1980, 771/2; Ebû'l-Hasan Ali bin Muhammed bin Habîb el-Maverdî, *el-Havî'l-Kebîr fî Fikhi'l-İmâmi'sh-Şâfi'i*, *Şerhu Muhtasarul-Müzenî*, Tahkîku Muhammed Ali Muavvaz, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1999, 306/7; İbnu Kudâme, el-Muğni, s. 398/3.

²⁸ Muhammed bin Ahmed bin Ebi Sehli es-Serahsi, *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1993, 19/22; ibni Abdî'l-Berr, el-Kafi, 771/2; el-Maverdî, el-Havî'l-Kebîr, 305/7; Alâud-Din bin Süleymân el-Merdâvî, *el-İnsâfu fî Ma'rifeti'r-Râcihi min el-Hılâf*, İhyau't-Türasi'l-Arabî, el-Kâhire, 427/5.

Muhtasar'ında mudarabeyi "mukaraza (mudarabe) sermayedarın sermayesini ticarete değerlendirmesi ve elde ettiği karın bir kısmını alması kaydıyla başkasını vekil tayin etmesidir"²⁹ şeklinde tanımlamıştır.

3.1.2. Mudarabenin Meşruiyeti

Mudarabenin meşruiyeti sünnet, fukahanın icma'ı ve akla dayanır:

1. Mudarabenin meşruiyeti Hz. Peygamberin (s.a.v) takriri sünneti ile sabittir. Rasulullah'a (s.a.v) vahiy gönderildiğinde insanlar bu ortaklık türünü kullanmaktaydı. Risaletten önce Hz. Hatice (r.a) malını Rasulullah'a (s.a.v) verir O da bu parayla ticaret yapardı. Hz. Hatice Rasulullah'la beraber kölesi Meslemeyi de gönderirdi. Hz. Abbas mudârebe ortaklığı için malını bir kişiye verir ve malını denizden sevk etmemesini, vadiye indirmemesini ve onunla hayvan satın almamasını şart koşardı. Rasûlüllah (s.a.v) bunu duyunca beğendi.³⁰

2. Mudarabenin meşruiyeti icma ile de sabittir. İslamın ortaya çıktığı zamandan beri bu uygulamanın cevazı hakkında ümmetin icması vardır. Abdullah bin Ömer ve Ubeydullah ile Musa el-Eş'ari arasında geçen meşhur kıssa rivayet edilmiş ve bu kıssaya kimse itiraz ve inkâr etmemiştir.³¹ Sahabe büyüklerinden Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve birçok sahabe yetimin parası ile mudarabe ortaklığı kurmuştur. Bu uygulama diğer sahabeler tarafından inkar edilmemiştir. Dolayısıyla bu icmanın olduğunu gösterir.³²

3. Aklen madarabenin meşru olduğuna hükmedilir. Çünkü madarabe anlaşması yapan tarafların buna çok ihtiyacı vardır. Bu insanlar gerek getiri sağlayan bir yatırıma yönlendirecek kadar tecrübeye sahip olmamaları gerekse meşguliyetlerinin paralarını işletmeye zaman bırakmamasından dolayı paralarını elinde tutan insanlardır. Bunun tersi duruma sahip olan kişilerin de mudarabeye ihtiyaçları vardır. İşte mudarabe akdi bu gibi kişilerin maslahatlarını tanzim etmek için meşru görülmüştür.

²⁹ Halil bin İshâk bin Mûsa Ziyâ'ud-Dîn el-Cündî, *Muhtasaru'l-Alâmetu Halil*, Tahkiku Ahmed Câd, Dâru'l-Hadis, el-Kâhire 2005, s. 198.

³⁰ Süleymân bin Ahmed bin Eyyûb bin Mutayr el-Lahmî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, Tahkiku Tarık bin İvazullah bin Muhammed ve Abdu'l-Muhsin bin İbrâhîm el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, el-Kâhire, 231/1; Ebû'l-Hasan Ali bin Ömer bin Ahmed bin Mehdi bin mes'ûd bin en-Nu'mên bin Dinâr el-Bağdâdî ed-Dâre Kutnî, Tahkiku Şu'aybi el-Ernaûti, Müessesetu'r-Risale, Beyrut 2004, 23/4; Ahmed bin el-Hüseyn bin Ali bin Mûsa abu Bekir el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Tahkiku Muhammed Abdu'l-Kâdir Ata, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2003, 184/6.

³¹ Malik bin Enes bin Malik Âmir el-Esbuhî, *el-Muvatta'*, Muhammed Fuâd Abdu'l-Bâkî, Dâru't-Türâsî'l-Ârabî, Beyrut 1985, 2687; Ebû'l-Velid Muhammed bin Ahmed bin Rüsd el-Kurtubî, *Bidâyetu'l-Muctehid ve Nihâyetu'l-muktesid*, Dâru'l-Hadis, el-Kâhire 2004, 96/4; el-Mâverdi, el-Hâvî'l-Kebîr, 305/7; Muvaffaku'd-Din Abdullah bin Ahmed bin Muhammed bin Kudâme, *el-Muğni*, Mektebetu'l-Kâhire, el-Kahire 1968, 20/5; Ali bin Ahmed bin Saïd bin Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 96/7.

³² Es-Serahsî, *el-Mebsût*, 18/22; Alâ'ud-Dîn ebû Bekir bin Mes'ûd bin Ahmed bin el-Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibu's-Şerâi'*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1986, 79/6; İbnu Kudâme, *el-Muğni* 20/5.

3.1.3. Mudarabenin Türleri:

3.1.3.1. Mutlak (Kayıtsız) Mudarabe

Sermaye sahibinin, mudaribi sermayesini yatırıma dönüştürmesi için belirli yatırım programıyla kısıtlamadan yetkilendirmesidir. Sermayenin işletilmesinde mudaribin tecrübesine ve güvenilirliğine istinaden geniş yetkiler verilir. Sermayedarın, mudaribe “bu sermayeyi uygun gördüğün faaliyetlerde işlet” derse bu, mutlak mudarabe olur. Kayıtsızlık ne kadar geniş olursa olsun mudarabe ortaklığının amacının hasıl olmasında tarafların maslahatı gözetilerek bir kısıtlama vardır. Bu da kârdır. Mudarib, sermayedardan elde ettiği fonu yatırıma yönlendirirken mudarabeye konu yatırım faaliyetlerinde cari olan örfü dikkate alır.

3.1.3.2. Mukayyet (Kayıtlı) Mudarabe

Sermaye sahiplerinin, sermayeyi işletmekten kaçınmasını önlemek maksadıyla mudaribi sermayenin işletileceği alan veya mekan ile sınırlandırmasıdır.³³

3.1.4. Mudarabenin Süresi

Tarafların anlaşmasıyla mudarabenin belli bir vadeye bağlanmasında şer’i açıdan bir engel yoktur. Dolayısıyla mudarabe süresi sona erdiğinde taraflardan birinin fesih talep etmesine gerek yoktur. Mudarabede belirlenen vadenin dolmasından sonra mudaribin yeni faaliyetlere girmesi engellenir. Bu engel mudarabeye konu faaliyetlerin tasfiye edilmesine kadar devam eder.³⁴

3.1.5. Mudarabenin Bağlayıcılığı

Mudarabe akdi bağlayıcı bir akit değildir. Taraflardan biri dilediği zaman feshedebilir. Ancak şu iki durumda taraflar akdi feshedemez:

(1) Eğer mudarib, sermayeyi işletmeye başlarsa her iki taraf için de mudarabe akdine konu faaliyetler ve kar paylaşımı son buluncaya kadar bağlayıcı olur.

(2) Sermayedar veya mudarib, vade doluncaya kadar mudarabe ortaklı-

³³ Hey’etü’l-Muhâsebe, *el-Meâyirü’ş-Şer’iyye, Mi’yâru’l-Mudâربه*, 3/4, s. 370; Diğer görüşler için bkzn: ez-Zeyle’i, *Tebyinu’l-Hakâik*, 58/5; ibnu Abdi’l-berr, *el-Kafi*, 773/2; el-Maverdi, *el-Havi’l-Kebir*, 312/7 el-Merdevi, *el-insaf*, 419/5.

³⁴ Hey’etü’l-Muhâsebe, *el-Meâyirü’ş-Şer’iyye, Mi’yâru’l-Mudâربه*, 3/4, s. 370; *Mecma’u’l-Fıkhu’l-İslâmî*, Karar no123 (5/13), Hanefî ve Hanbelilerin vermiş olduğu cevaz için bkzn: *el-Kâsânî, el-Bedâi* 53/8; ibnu Kudâme, *el-Muğni* 178/7. Şafi, Maliki ve Zahirilerden bunu kabul etmeyenler için bkzn: İbnu Abdi’l-Berr, *el-Kafi*, 774/2; el-Maverdi, *el-Havi*, 311/7, ibnu Hazm, *el-Muhalla*, 96/7.

ğını feshetmeyeceğine dair vaatte bulunursa tarafların bu vaadinde durması gerekir. Çünkü vaatten cayma belirlenmiş olan zaman zarfında yatırım faaliyetinin devam etmesi için engel teşkil eder.³⁵

Ancak günümüzde uygulanmakta olan mudarabe şekilleriyle fukahanın tanımladığı ve meşruiyyetini açıklamış olduğu klasik mudarabe arasında farklılıklar bulunmaktadır. Şöyle ki; günümüzde mudarabe ortaklığını birçok personeli bulunan büyük finans kuruluşları yapmaktadır. Söz konusu kuruluşlar bu ortaklığı tesis ederken, İslami esaslara göre yatırım yapmak maksadıyla sahip olduğu nakit paraları işletemeyen birçok sermaye sahibinden fon toplar, bu fonları mudarabe yoluyla ya da doğrudan ticaret yaparak veya herhangi bir İslami finansman yöntemiyle değerlendirir ve elde edilmesi beklenen kâra ortak olur. Bu ortaklık müşterek mudarabe olarak isimlendirilir.

3.1.6. Müşterek Mudarabenin Tanımı

Müşterek mudarabe kavramı klasik fıkıh kaynaklarında yer almaz. Çünkü bu kavram günümüz İslami yatırım kuruluşları ve bankalarının yaygınlaşmasına bağlı olarak ortaya çıkan yeni bir terimdir. Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi'nin Kuveyt'te gerçekleştirdiği XIII. Dönem Toplantısı'nda konuyla ilgili yaptığı tanım şu şekildedir: "Müşterek Mudarabe, birçok yatırımcının gerçek veya tüzel bir kişiye – beraberce veya ardışık bir şekilde- para yatırmasıyla kurulan mudarabe ortaklığıdır. Bu ortaklıkta sermaye çoğunlukla mudaribin menfaat sağlaması için uygun gördüğü yatırımlara yönlendirilir. Sermayedar mudaribi belli yatırımlarda sermayesini işletmesi için parasının diğer fonlarla karıştırılabileceğine veya bazen ihtiyaç olması durumunda parasının bir kısmını veya tümünü çekebilmesine yönelik şart koyarak sarahaten veya zımnen izin ile kısıtlayabilir."³⁶

Müşterek mudarabe klasik kaynaklarda yer almasa da İslam Hukukçuları mudarabede sermaye sahiplerinin birden fazla olduğu durumlarla ilgili görüş ortaya koymuşlardır.

İbni Rüşd (r.a) konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: "mudaribin elinde olan iki ayrı sermayedara ait sermayeyi karıştırmak için sermayedarların iznini aldıktan sonra adaletli bir şekilde kullanması kaydıyla karıştırılması daha iyi kar elde etme amacı taşır. Çünkü taraflardan biri kendi pa-

³⁵ Hey'etü'l-Muhâsebe, *el-Meâyiruş-Şer'iyye, Mi'yâru'l-Mudârabe*, 3/4, s. 370; *Mecma'u Fıkhı'l-İslâmi*, Karar rakam123 (5/13)

³⁶ *Mecma'u'l-Fıkhı'l-İslâmi*, 13. Dönem, Kuveyt 20101/12/27 Karar no: 123 (5/13).

rasının başkasının parasından daha fazla kar getireceğini düşünebilir. Eğer mudarib izinsiz bir şekilde sermayeleri karıştırırsa tazmin etme yükümlülüğü yoktur. Çünkü sermayelerin karışmasının herhangi bir tarafa zararı yoktur.”³⁷

İbni Kudame’ye göre iki kişiye ait olan bin dirhem bir kişiye verilerek mudarabe ortaklığı kurulursa bu caizdir.³⁸ Söz konusu yeni mudarabe şekli müşterek mudarabe olarak isimlendirilir. Çünkü bu mudarabe türünde mudarib aynı anda birden fazla sermayedarla ortak olmaktadır. Elinde olan sermayeyi tek bir şahsa özel işletmemektedir.

Müşterek mudaribe özgü yeni meselelere ve hükümlere gelince, mudarib yaşadığı dönemin toplu yatırım sistemine uygun olan koşulları belirleme hakkına sahiptir. Klasik mudarabede sermaye sahibinin uygun gördüğü şartlar belirlenirken müşterek mudarabede mudaribin uygun gördüğü şartlar belirlenir. İşte bu noktada iki ortaklık şekli birbirinden tamamen farklıdır.

Yukarıda anlatıldığı gibi müşterek mudarabenin uygulaması İslami bankalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Banka, sermaye sahipleri ile sermayelerin mudarabe esaslarına göre işletileceğine yönelik müşterek mudarabenin gerektirdiği şekilde bir sözleşme akdeder. Aynı şekilde katılım bankası, yeni toplu yatırıma uygun şekilde şartları kendisi belirler. Sonra çağdaş murabaha yöntemiyle finansmana ihtiyaç duyan kişilere fon kullanarak kendisi ticari faaliyetler yapar. Ya da fiili olarak çalışan yatırımcılar ile kendisi arasında ayrı bir sözleşme akdeder. Sözleşme gereğince mudilerden elde ettiği nakdi fonları bu yatırımcılara kar elde etmeyi umduğu mevcut çeşitli ticari faaliyetlere yatırım yapmaları için verir. Fiili olarak çalışan yatırımcıların zarar etmesi durumunda eğer kasit varsa mudilere ve bankaya karşı zararı tazmin etme yükümlülüğü vardır. Ancak maalesef ki katılım bankaları bu tür fonları çoğunlukla murabaha yöntemi ile kullanmaktadır. Murabahanın kullanım oranı katılım bankaları işlemlerinde %95’in üzerindedir. Mudarabe birçok sebebe bağlı olarak neredeyse hiç kullanılmamaktadır. Bu sebeplerin en önemlisi ise muşarake ve mudarabe ortaklıklarında mevcut olan risktir. Bununla beraber söz konusu riskler İslami bankaların iradesine bağlı olarak çeşitli yollarla düşürülebilir.

³⁷ Ebû'l-Velid Muhammed bin Ahmed bin Rüşd el-Kurtubi, *el-Beyenu ve't-Tahsilu ve's-Serhu ve't-Tevcihu ve't-Ta'lîlu li-Mesâilil-Müstahrace*, Tahkîku Hamhad Hiccî, Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1988, 349/12.

³⁸ İbnu Kudâme, *el-Muğnî* 26/5.

3.2. Yatırım Vekaleti Esasına Dayalı Yapı

İslam hukukçularının bir kısmı banka ile yatırımcılar arasındaki ilişkinin yatırım vekaleti esasları üzerine kurulu olduğu sonucuna varmışlardır. Bu durumda banka elde ettiği fonları işletirken mudarip olarak değil sermayedarın vekili olarak işletir. Bu anlayış mudarabe sözleşmesini sınırlayan şartları devre dışı bırakmayı hedeflemektedir. Şimdi vekaletin tanımını yaparak vekaletle ilgili konular üzerinde kısaca duralım.

3.2.1. Vakaletin Tanımı

“Vekâlet” kelimesinde vav harfi fethalı veya kesralı okunabilir. Kelimenin masdarı “tevkil” dir. Aynı kökten türemiş bir başka kelime olan tevekül; acizlikten dolayı başkasına dayanma demektir. Bir kişinin vekili ise vekalet veren kişinin emri ile hareket etmektedir. Bir iş için vekalet vermek; yani söz konusu işi vekalet verdiği kişiye teslim etmek, ona bırakmaktır.³⁹

Fukahanın üzerinde ittifak ettiği tanım şu şekildedir: Bir tasarrufta yerini başka birine bırakmaktır. Niyabeten caiz olan her şey vekaleten de caizdir. Ancak fukaha söz konusu niyabetin belirlenmiş olan sınırlarında ihtilaf etmiştir.⁴⁰

3.2.2. Vekâletin Meşruiyeti

Vekâletin meşruiyeti kitap, sünnet ve icma ile sabittir.

Kitaptan delil; Tevbe suresinin 60. Ayetidir: “Sadakalar (zekatlar) ancak fakirler, düşkünler ve zekat toplayan memurlar içindir.” İbnü'l-Arabi Ahkamu'l-Kuran adlı eserinde bu ayeti “buradaki “âmilîne” den kasıt zekat toplamak için görevlendirilen veya zekat toplamak için yetkilendirilen kişilerdir” şeklinde tefsir etmiştir.⁴¹

Kehf suresinin 19. Ayetinde ise: “Artık sizden birisini, sizin bu gümüş paranızla şehre gönderin. Böylece en temiz yiyecek hangisi baksın ondan sonra size bir rızık getirsin.” Kurtubî'ye bu âyet, vekaletin sıhhatine delalet eder.⁴²

Sünnetten delil ise şu hadistir: “Rasûlullah (s.av), Urve el-Bêriki'ye koç

³⁹ Er-Razi, *Muhtâru'l-Misbâh*, s.344; ibnu Manzur, *lisânu'l-Arab*, 736/11; el-Feyruzâbadi, *el-Kamusu'l-Muhit*, s.1069.

⁴⁰ el-Kâsâni, *el-Bedâi* 19/6; İbnu Abdi'l-Berr, *el-Kafi*, 786/2; el-Maveirdi, *el-Havi*, 495/6; ibnu Kudâme, *el-Muğni* 63/5; ibnu Hazm, *el-Muhalla*, 89/7.

⁴¹ El-Kâdi Muhammed bin Abdilleh ebû Bekir bin el-Arabi, *Ahkamu'l-Kurân*, Ta'liku Muhammed Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-ilmiiyye. Beyrut 2003, 524/2.

⁴² Ebû Abdilleh Muhammed bin Ahmed bin Ebî Bekir bin Ferah Şemsî'd-Dîn El-Kurtubî, *El-Câmi'ü li-Âhkâmi'l-Kurân*, Tahkiku Ahmed Beradûni, Dâru'l-Kütübi'l-ilmiiyye, el-Kâhire 1964, 376/10.

alması için bir dinar verdi. Urve bir dinar ile iki koç satın aldı ve koçlardan birini bir dinara sattı. Böylece Rasûlullah'a (s.a.v) bir dinar ve bir koç getirdi. Rasûlullah Urve'nin yaptığı ticareti mübarek kılması için Allah'a dua etti."⁴³ Bu hadiste Rasulullah'ın (s.a.v) Urve'ye vekalet vererek koç satın al-dırması vekalet akdinin cevazına yönelik bir delildir.

İcmaya gelince; fukaha alım satım, metanın korunması, alacakların tah-sil edilmesi veya borçların ödenmesi ve malların korunması üzerine veka-let verilmesinin cevazında ittifak etmişlerdir.⁴⁴

Makul olan; insan özü itibariyle sosyal olarak yaratılmıştır. İhtiyaçları-nı tedarik etmede ona yardımcı olan ve onu destekleyen kişilere muhtaçtır. Vekâlette bu kabildendir.⁴⁵

3.2.3. Vekâlet Karşılığı Elde Edilen Ücretin Hükümü

Tarafların üzerinde anlaşıldığı bedele karşılık veya bedelsiz olarak vekâlet caizdir. İbni Kudame şu ifadelerle yer vermiştir: "ödüllü veya ödüksüz ve-kalet caizdir".⁴⁶ Mecelletü'l-Ahkâm da yer alan konuyla ilgili madde şu şe-kildedir: "vekalette ücret şart koşulursa bu şart yerine getirilir ve vekil üc-ret almaya hak kazanır. Eğer şart koşulmazsa vekâlet akdi ücret karşılığı değil karşılıksız olarak yapılır. Bu durumda vekilin ücret talep etme hak-kı yoktur."⁴⁷

3.2.4. Yatırım Vekaleti

Yatırımcılar ile banka arasındaki ilişki ücretli vekâlet ilişkisine dayana-bilir. Bu durumda yatırım ilişkisi bir taraftan mudiler diğer taraftan tüccar ve üreticiler arasında cereyan etmiş olur. Burada banka mudilerin nakit pa-ralarını mutlak yatırım vekalet yoluyla teslim alarak ticaret ehli ve üretim-lerini geliştirmek isteyen üreticiler ile bağlantı kurarak yatırımın gerçekleş-mesini sağlayan taraftır. Yatırım fonlarını yönetmede tek yöntem mudara-be ortaklığı değildir. Ücretli vekalet yönteminde de yatırımı yöneten kişi-ye yönettiği tutardan nisbi veya maktu olarak bir karşılık belirlenebilir. Bu-nun yanında vekilin ücreti vekâlet akdi yapılırken üzerinde anlaşılmış kar oranından arta kalan kısım olarak tayin edilebilir. Örneğin vekil şöyle der:

⁴³ Bknz: El-Buhârî, *el-Menâkıb*, 28.

⁴⁴ Ebû Muhammed Ali bin Ahmed bin Saîd bin Hazm el-Endelûsî el-Kurtubî, *Merâtibü'l-İcmâ fî'l-ibâdât ve'l-Muâmelât ve'l-İtikadât*, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut, s.61.

⁴⁵ Ali Haydar Havace Emin Efendi, *Duraru'l-Hukkâm fi şerhi Mecelleti'l-Ahkâm*, Dâru'l-Cil, Beyrut 1991, 491/3.

⁴⁶ İbnu Kudâme, *el-Muğni* 68/5.

⁴⁷ Ali Haydar, *Duraru'l-Hukkâm*, 574/3.

“Senin fonlarını %5 kar getirecek olan faaliyetlere yatıracam. Bu orandan daha fazla kar elde edersem üzeri benim ücretimdir.” Söz konusu akdin rükünleri aşağıdaki gibidir:

1.) **Sığa:** İhraç yöneticisinin veya bankanın ihraç ettiği arzın izahname setidir. Taraflar yatırımcının icabı ve bankanın kabulünü gösteren bu sözleşmeyi akdederler.

2.) **Müvekkil:** Yatırımcıdır. Her yatırımcı müstakil olarak akit yapar. Çünkü banka ile diğer yatırımcılardan ayrı bir şekilde, münferit olarak sözleşme imzalanır.

3.) **Vekil:** tüzel kişiliğe sahip banka ya da yatırım yöneticisidir.

4.) **Vekâlet Konusu:** yatırımı yapılan, ticareti yapılan ve yönetilen fonlardır.

5.) **Bedel:** fon yöneticisine yani bankaya(vekile) verilen belirli oran veya tutardır.

Mutlak vekalet sahihtir. Yatırım yöneticisi (banka veya başkası) fonları uygun gördüğü (mutlak vekalet) veya üzerinde anlaşılmış olan belirli (mukayyet vekalet) faaliyetlere yönlendirerek ticaret yapma hakkına sahiptir. Kurtubi, Mukaddimât adlı eserinde konumuzla ilgili olarak şu ifadelerle yer vermektedir: “bir kişi başka bir kişiye mutlak vekâlet verdiği zaman vekil herhangi bir şeyle sınırlandırılmaz, bütün durumlar üzerine müvekkilin vekili olur. Vekil belirli bir eşyanın alımı veya satımı için vekil tayin edilirse bu durumda sadece belirlenen eşyanın alımı veya satımı için vekil olur.”⁴⁸

4. Yatırım Araçlarında Tazmin Sorumluluğu

Bankacılık yatırımlarında tazmin meselesi şer’i heyetlerin üyeleri arasında yer alan bazı muâsir araştırmacıların şer’i nasları yorumlaması ve İslami bankalarda sürekli gündem olması nedeniyle büyük bir önem taşımaktadır. Bu İslami bankaların yatırım fonlarının ve elde edilecek karlarının tazmini ile sorumlu tutulması sadece anaparanın tazmini ile sınırlı kalmayıp faizin de tazminini üstlenen geleneksel bankalara ayak uydurma isteğidir. Bunun İslami bankaların müşterilerini kaybetmemek, sabit ve yüksek kar elde etmelerini sağlamak amacıyla yapıldığı iddia edilir.

Bu mesele Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde açıklığa kavuşturulmuş ve hakkında yeni bir içtihadı gerek olmayan bir meseledir. Ancak konunun özünde İslami bankaların faizli bankalardan ayrıldığı görülür. Bu fark, ge-

⁴⁸ Ebû'l-Velid Muhammed bin Ahmed bin Rüşd el-Kurtubi, *el-Mukaddimât el-Mumehhedât*, Tahkiku Muhammed Hicci, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmi, Beyrut 1988, 52/3.

leneksel bankalar ile İslami bankalar arasındaki en büyük farktır. Şer'î heyetlerin nesilden nesile ümmetin üzerinde ittifak ettiği bu konuda banka yönetimleri ve güncel hayatın baskılarından dolayı geçmişte konuyla ilgili verilen hükümleri çiğnememesi gerekir. İslam hukukçuları mudarabe fonlarını elinde bulunduran mudaribin emin olduğu noktasında hemfikirdir. Mudarib, te'addî ve tefrît yok ise bu fonları tazmin ile yükümlü değildir. Te'addî/Kasıt; mudaribin fon üzerinde tasarrufta bulunmasına izin verilmeyen şeyleri yapmasıdır. Tefrît/Kaçınma; Mudaribin yapması gereken yatırımlardan kaçınmasıdır. Bu durumda mudaribin durumu diğer emin sıfatı taşıyan vedî' ve vekîl gibidir.

Klasik fıkıh külliyatında ortaya konmuş olan görüşler, tazmin meselesini herhangi bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde aydınlatmaya muktedirdir. Aynı şekilde İslam hukukçuları, bir akitte ileri sürülen tazmin şartının batıl veya fasit olduğu hususunda görüş birliği içindedir.⁴⁹

İslami bankaların mudarib olarak mudarabe mallarının satın alımına yönelik taahhüt vermesi ve mudarib ya da vekil olarak adına iş yaptığı kişilerin alacaklarına kefil olması verilen taahhütlere örnek olarak verilebilir.

4.1. Mudaribin Mudarabe Varlıklarını Satın Almasına Yönelik Taahhüdü

Satın alma taahhüdü ile mudarabe varlıklarının satın alınmasına yönelik mudarip tarafından verilmiş bağlayıcı vaad kastedilir. Bu taahhüt mudarib tarafından bağlayıcı vaad sigasıyla verilir. Söz konusu taahhüt İslami ürünlerin büyük bir kısmı için geçerlidir. Bu ürünlerden mudarabe sukuk ve mudarabeye dayalı yatırım fonları en önde gelmektedir.

Mudarib tarafından verilen satın alma taahhüdü ilke olarak tarafların anlaşmasıyla şer'î açıdan sorun teşkil etmez. Ancak mudaribin taahhüt ettiği fiyat ile ilgili şer'î sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu taahhüt nominal değerden veya emsal değerden veyahut piyasa değerinden satın almayı içerebilir. Muâsır ulemanın çoğunluğu nominal değerden satın almaya yönelik verilen taahhüdün caiz olmadığına hükmeder. Çünkü böyle bir taahhüt mudarabe akdinin muktezasına aykırıdır. Bu taahhüdü mudarib tarafından sermayenin garanti altına alınması olarak değerlendirirler. Dolayısıyla ulemanın icma ile yasaktır.⁵⁰ Fakat mudarabe akdinde üçüncü bir şahsın kefa-

⁴⁹ Es-Serahsî, *el-Mebsût*, 157/22; İbnu Abdî'l-Berr, *el-Kafl*, 772/2; eş-Şirbini, *Muğni'l-Muhtâc*, 418/3; İbnu Kudâme, *el-Muğni* 49/5.

⁵⁰ Hey'etü'l-Muhâsebe, *el-Meâyirü's-Şer'iyye, Mi'yâru's-Sukûki'l-İstismâr*, s.480; *Mecma'u'l-Fikhi'l-İslâmî*, 2009 IX. Dönem Karar no: 178(19/4).

letinden dolayı herhangi bir komisyon şartı koşmadan kefil olmasında bir beis yoktur. Aynı şekilde kiracı gibi yatırım vekili dışında başka bir kişiye nominal değerden satın alma taahhüdü verilebilir.

4.1.1. Yatırım Vekilinin ve Vekalet Sukuk Yöneticilerinin Taahhütleri

Yatırım vekaleti ve vekalet dayalı yatırım sukuku sözleşmelerinde daha önce bilinmeyen çeşitli taahhüt türleri yaygınlaşmış durumdadır. Bu taahhütler vekil tarafından ya bağlayıcı bir taahhüd ile ya da bağlayıcı vaad sigasıyla verilir. Bu taahhütlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

4.1.1.1. Vekilin Yatırımlarında Belli Bir Getiriyi Garanti Etmesi, Artan Getirinin Vekilin Daha İyi Performans Göstermesi İçin Teşvik Olması

Bu taahhüt şeklinde vekil yatırımlarını belirli faaliyetlerde gerçekleştireceğine dair müvekkiline karşı yükümlü olur. Bu durumda belirli faaliyetlerden elde edilecek olan getiri anlaşılmış olan kar oranından (örneğin:%5) az olmaz. Bu orandan arta kalan getiri vekilin daha iyi performans göstermesi için teşvik olur. Bu taahhüt şekli yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle İslami bankalarda uygulanan yatırım vekaleti yatırım için iyi bir alternatif konumundadır. Genel olarak bu taahhüt şeklinin amacı; İslami bankaların ve yatırım vekillerinin veya sukuk ihraççılarının geleneksel bankaların yatırım mevduatı sahiplerine sabit bir oran vermesi veya faizli senetlerin hamiline sabit bir getiri sağlamasından dolayı müvekkillerine benzer bir getiriyi garanti etme isteğidir.

Bu taahhüt iki şeye bağlıdır:

Birincisi: Anlaşılan oran üzerine artan kısım vekilin iyi bir performans gösterdiği için teşvik mahiyetinde olup vekilin payı olması.

İkincisi: Yatırımın gerçekleşmesi durumunda, üzerinde anlaşılan getiri oranından daha düşük bir getiri elde edilirse bu durumda vekilin müvekkile karşı kusurlu olduğu düşünüldüğü için eksik kalan kısmı tazminle yükümlüdür.

Bu taahhüt mutlak yatırım vekaleti olarak uygulanmaktadır ve sukuklarda uygulanan taahhüt şekline yakındır. Mutlak yatırım vekaletinde; yatırımcı nakdi paralarını vekile verir ve vekile kendisinin belirlemiş olduğu getiri oranından daha az kar getirecek ticari faaliyetlere yatırım yapmaması şartını koşar ya da banka (vekil) belirlemiş olduğu kar oranını müvekkile taahhüt eder. Eğer banka bu orandan daha az getiri elde edeceği ticari faa-

liyetlere yatırım yaparsa bu durumda sermayeyi ve anlaşılmış olan kar oranını kendisi tazmin eder.

Yatırım vekilinin sermayeyi belirli oran ile yatırım faaliyetlerinde değerlendireceğine yönelik taahhüdü asıl itibariyle vekalet sözleşmesini ifsat etmeyen taahhütlerden sayılır. Şu açıktır ki; vekalet akdi sınırlamanın caiz olduğu akitlerdendir. Fukaha müvekkilin ileri sürdüğü şartlara riayet etmeyen vekilin tazminle yükümlü olduğuna dair bir çok örnek ortaya koymuştur. Ancak bütün bu örnekler müvekkilin satması için vekiline bir mal vermesi ve belirlemiş olduğu bedelin altında onu satmaması ve bunu yapması halinde vekilin tazmin ile yükümlü olmasına yönelik ileri sürdüğü şartla ilgilidir.⁵¹ XXV. Albaraka Sempozyumu'nda alınan karar (3/25) müvekkil tarafından bu gibi bir şartın ileri sürülmesinin veya vekil tarafından verilen taahhüdün caiz olduğu yönündendir.

Yatırım vekilinin müvekkilin nakdi parasını belirlenen oranın altında kar getirecek faaliyetlere yatırım yapmama taahhüdü fukahaya göre asıl itibariyle caizdir. Ancak bu taahhüt şeklinin uygulamaya sokulmadan önce aşağıdaki ilkelere riayet edilmesi gerekir. Bu ilkeler şu şekildedir:

- Fukahânın görüşleri müvekkilin malını belirlemiş olduğu bedelden daha düşük fiyata satıldığında vekilin tazmin etmesi ile ilgilidir. Müvekkilin vekiline nakdi para teslim ederek ondan bu parayı yatırım faaliyetlerinde değerlendirmesini talep etmesiyle ilgili değildir. Bu iki durum arasında fark bulunmaktadır.

Satış üzerine verilen vekalette; eğer vekil piyasada müvekkilin belirlediği fiyata veya daha fazlasına satma imkanı bulursa elinde bulundurduğu malı satar. Eğer vekil müvekkilin belirlediği fiyatı bulamadıysa müvekkilin menfaatine zarar vereceği için elinde bulundurduğu malı satmaz. Buna rağmen vekil satışı yaparsa bu açık bir şekilde kasıt (teaddi) sayılır ve tazmin ile yükümlü olur.

Yatırım vekaleti durumunda ise; bu vekalet faaliyetlere yatırım yapma ile ilgilidir. Vekil müvekkilin belirlemiş olduğu getiriyi veya kendisinin vadedtiği getiriyi elde etmeyi ümit eder. Fakat bu getiriler geleceğe yönelik olduğu için faaliyetlerden belirlenmiş olan gelir elde edilemeyebilir. Ya da vekil satıştan kaynaklı alacağını alıcıların (borçlular) ödeme güçlüğü çekmesi veya iflas etmesinden dolayı tahsil edemeyebilir. Bu iki şekil birbirinden farklıdır.

⁵¹ ibnu Kudâme, *el-Muğni* 365/5; el-Merdâvi, *el-İnsâf*, 379/5.

- Nakdi paranın vekile teslim edildiğini kabul edersek; vekil ya teslim aldığı tutarı müvekkilin belirlediği kar marjı doğrultusunda yatırıma yönlendirecek ya da bu şartı gerçekleştirecek fırsatları oluşturamadığı için aldığı tutarı müvekkiline geri ödeyecektir. Ancak vakıada İslami bankaların fon sahibine yatırım yapılacak uygun fırsatların bulunamadığını söyleyerek belli bir zamandan sonra tutarı geri ödemesi mümkün değildir. Yaptığım bütün incelemelerde bu gibi bir uygulama ile karşılaşmadım. Bunun nedeni ise bankacılık sektöründe bu durumun oluşmasındaki zorluklardır. Bundan dolayı ister müvekkilin belirlediği oranın üzerinde kar edilsin ister edilmesin banka müvekkilin belirlediği oranı ödemekle yükümlü olacaktır. Bu durumda akit vekalet akdi olmaktan çıkıp faizli karza dönüşür veya bankanın murabaha alacaklarını sukuklaştırmasında olduğu gibi faizli borca benzer bir yapıya dönüşür. Bu günümüzde yönetim sözleşmesine dayalı olarak ihraç edilen sukuklar içinde geçerlidir. Çünkü banka yatırımcıların fonlarını gerçekleştirecek olduğu yatırım faaliyetleri için değil yapmış olduğu murabaha işlemlerinden alacağına dayanarak yatırımcıya maktu bir kar oranı verir. Bu yüzden bankalarda yer alan şer'î heyetlerin bu sukuk türüne yönelik fetva verirken çok dikkatli ve ihtiyatlı olması gerekir. İzahname setinde sukuk bedellerinin gerçekleştirilecek olan projelere yatırım yapılacağına yönelik bir maddenin eklenmesi gerekir.

- Buradan bizim bütün İslami bankacılık sektörünü bu şekilde tavsif ettiğimiz anlaşılmalıdır. Ancak İslami bankaların vekalet yoluyla fonları toplayarak muayyen bir oran ile yatırım yapacağını, elde edilen karın muayyen oranın altında olması durumunda bunu tazmin edeceğini taahhüt etmesine yönelik bir icazet verilirse bu durum İslami bankaları faizli bankacılık sistemine götürecektir ve İslami bankalar ürünlerini bu sistem üzerine tasarlamış olacaktır. Dolayısıyla İslami finans sisteminin aldığı fetva dışında faizli sistemden bir farkı kalmayacaktır.

4.1.1.2. Vekilin Adına İş Yaptığı Kişilerin Alacaklarına Kefil Olma Taahhüdü

Günümüz İslami bankacılık işlemlerinde yaygın olan taahhüt şekillerinden biri de ortakların, mudariplerin veya vekillerin adına iş yaptığı kişilerin alacaklarına kefil olma taahhüdüdür. Bu taahhüdün muktezası emin olan kişilerin (mudari, vekil) yatırım yaptığı faaliyetlerden parasını alamaması durumunda bu zararı müvekkiline tazmin etmesidir.

Sonuç

Yukarıda bahsettiğimiz taahhüt ve benzer diğer taahhütler günümüzdeki emanet akitlerinin pratik uygulamasını göstermektedir. Aslında bu taahhütleri emin olan kişilerin emanet akitlerinde gerekli olmayan yükümlülükleri kendi istekleri doğrultusunda kendilerini yükümlü tutması üzerine tasarlandığını görmekteyiz. Bunun nedeni İslami finans kuruluşlarının faizli bankacılık mantalitesine dayalı olarak çalışmasıdır. Bu mantalite elinde bulunan fonları açık bir şekilde garanti altına alma üzerine kuruludur. Dolayısıyla banka, doğrudan veya dolaylı olarak verilen bu gibi tazmin taahhüdünü sunmak için her daim hazır durumdadır. Katılım bankalarının akdin muktezasında olmayan yükümlülüğü kendisine yükleyen bu tür taahhütleri kabul etmesi ancak geleneksel bankacılık ile aynı çizgide yürümek istemesi ile açıklanabilir. Katılım bankaları, bu durumdan vazgeçmezse gerçekte sahip olduğu hüviyetlerini kaybetmeye mahkûm olacaklardır.

Şu açıktır ki emin kişiler tarafından alacaklı kişilere verilen kefalet taahhüdü vekalet ve kefalet akitlerinin muktezasına aykırı olduğu için caiz değildir. Bununla beraber kefaletin ve vekaletin bir kişide birleştirilmemesi gerekir. Bu mudarabe, müşarake ve vekalet gibi akitlerin muktezasına aykırıdır. Ortağın diğer ortağının hissesine garantör olması veya mudaribin mudarabe sermayesine garantör olması durumunda, her ikisinin de tecviz edilmeyişi ile ilgili delil sunmaya gerek yoktur. Bu tür kefaletin yasak olduğuna yönelik birçok fetva verilmiştir. İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu (AAOIFI) yayınladığı şer’i standartta (5) konuyla ilgili şu ifadeler yer vermiştir:

“2/2/1-Vekâlet veya vedîa gibi emânet akitlerinde kefâlet ya da rehin şartı ileri sürmek câiz değildir. Çünkü kefâlet ve rehin, emanet akitlerinin muktezasına aykırıdır. Ancak sadece kasıt, kusur veya sözleşme şartlarına aykırı davranış durumunda kefil olunabilir. Özellikle müşâreke ile mudâربه ortaklıklarında bu kurallara dikkat edilmelidir. Çünkü ortaklardan birinin, mudaribin veya yatırım vekilinin gerçekleştirilecek işlem sonucunda gerek sermaye gerekse kâr ile ilgili olarak tazminle yükümlü kılması câiz değildir. Bu tür finansman yöntemlerinin kesin getirili ve garantili bir yatırım olarak pazarlanması câiz değildir.

2/2/2- Vekâlet ile kefâleti aynı akit içerisinde birleştirmek câiz değildir. Çünkü vekâlet ve kefâlet akitlerinin muktezası birbirine zıt hükümler içermekte ve yatırım vekilinin tazminle yükümlü olması şartı, sermaye ile birlikte belirli oranda bir getirinin garanti edilmesi anlamına geldiği

için, gerçekleştirilen işlemi faizli krediye çevirmektedir. Eğer vekâlet akdinde kefâlet şart koşulmamışsa vekil daha sonra ayrı bir sözleşme akdederek, kefâlet sözleşmesiyle muamelede bulunduğu kişilere kefil olabilir. Çünkü bu halde vekil oluş vasfıyla bağlantılı olarak aynı zamanda kefil olmuş sayılmaz; akdedilen sözleşmeler birbirinden ayrı olduğu için vekilin ayrı bir sözleşme ile elde ettiği kefil vasfı, vekâletten azledilse bile devam eder.”⁵²

Vekilin ayrı bir akitle vekil ve kefil sıfatlarını üzerinde toplaması, kefalet akdinin vekalet akdinden ayrı bir sözleşmeyle akdedilmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca kefaletin vekalet akdinde şart koşulmamış olması gerekir. Böylece vekilin herhangi bir sebepten dolayı vekaleti fesh olursa, kefaleti devam eder. Böyle bir sözleşmenin akdedilmesi özellikle sukuklarda olmak üzere operasyonel açıdan zordur. Çünkü sukuklarda vekilin azledilmesi mümkün değildir. Söz konusu fetva tartışılabilir. Çünkü bu fetva vekilin elinde bulundurduğu fonlara aynı zamanda kefil olmasına yol açmaktadır.

Kaynakça

- el-Ezherî**, Abdu'l-Vâhid, *Müncedu't-Tullâbi fî'l-Luğati ve'l-E'lâm*, Dâru'l-Meşrik, Beyrut.
- el-Makdisî**, Abdu'r-Rahmân bin Muhammed bin Ahmed bin Kudâme, *Şerhu'l-Kebîr alâ Metni'l-Mugni'*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî li'n-Neşri ve't-Tevzi', el-Kahire.
- el-Ma'rûfi bidâmâd efendî**, Abdu'r-Rahmân bin Muhammed bin Süleymân, *Mecme'u'l-Enhur Şerhu Mültekâ el-Ebhur*, Dâru İhyâi't-Türâsi el-Arabî, Beyrut.
- el-Hitî**, Abdu'r-Rezzak, *el-Mesâriful-İslâmiyye beyne'n-Nazariyye ve't-Tatbîk*, Dâru usâme, Beyrût 1998.
- el-Beyhakî**, Ahmed bin el-Hüseyn bin Ali bin Mûsa ebu Bekir, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, Tahkiku Muhammed Abdu'l-Kâdir Ata', Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 2003.
- el-Hasenî**, Ahmed bin Hasan, *el-Vedâi'u'l-Masrafiyye Envâ'uhâ - İstihdâmuhâ*, Dâru İbni Hazm, Beyrut h.1420
- el-Merdâvî**, Alâud-Dîn bin Süleymân, *el-İnsâfu fî Ma'rifeti'r-Râcihi min el-Hılâf*, Dâru İhyau't-Türâsi'l-Arabî, el-Kâhire.

⁵² Hey'etü'l-Muhâsebe, *el-Meâyîruş-Şer'iyye, Mi'yâru'd-Damânât*, s.480; Standart no: 5.

- el-Kâsânî**, Alâu'd-Dîn ebû Bekir bin Mes'ûd bin Ahmed bin, *Bedâi'u's-Sanâi' fî Tertibu's-Şerâi'*, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1986.
- Saîd bin Hazm**, Ali bin Ahmed bin, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Fikir, Beyrut.
- es-Sâlûs**, Ali, *el-İktisâdü'l-İslâmî ve'l-Kadâyâ'l-Fikhiyye'l-Muâsıra*, Dâru's-Sekâfe, Doha h.1401
- Emîn Efendî**, Ali Haydar Havâce, *Duraru'l-Hukkâm fî şerhi Mecelleti'l-Ahkâm*, Dâru'l-Cil, Beyrut 1991.
- el-Kurtubî**, Ebû Abdilleh Muhammed bin Ahmed bin Ebî Bekir bin Ferah Şemsî'd-Dîn, *El-Câmi'u li-Âhkâmî'l-Kurân*, Tahkîku Ahmed el-Beradûnî, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, el-Kâhire 1964.
- el-Buhârî**, Ebû Abdilleh Muhammed bin İsmâ'il, *el-Câmi'u'l-Müsnedi's-sahîh*, Tahkîku Muhammed Zuheyr bin'n-Nâsır en-Nâsır, Dâru Tevki'n-Necât, Beyrut h.1422.
- et-Tirmizî**, Ebû İsa Muhammed bin İsa bin Sûra bin Mûsa bin ed-Dahhân, *Tahkîku Ahmed Muhammed Şâkir*, Muhammed Fuâd Abdu'l-Bâkî, Mektebetu ve Matba'atu Mustafâ el-Bâbî el-Halebî Mısır 1975.
- el-Kurtubî**, Ebû Muhammed Ali bin Ahmed bin Saîd bin Hazm el-Endelûsî, *Merâtibu'l-İcmâ fî'l-ibâdât ve'l-Muâmelât ve'l-İtikadât*, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut.
- Abdi'l-Berr el-Karrî**, Ebû Ömer Yusuf bin Abdilleh bin Muhammed bin, *el-Kâfi fî Fikhi Ehli'l-Medîne*, Tahkîku Muhammed Ahmed Veled Mâdik el-Moritânî Mektebetu'r-Riyad el-Hadîse, e'r-riyâd 1980.
- en-Nevevî**, Ebû Zekeriyâ Muhyî'd-dîn Yahya bin Şeref, *Tehzîbu'l-Esmâi ve'l-Luğâti*, Tahrîcu Mustafâ Abdu'l-Kâdir Atâ, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut
- Halûtî**, Ebû'l-Abbâs Ahmed bin Muhammed, *eş-Şehîr bi'l-Sâvi*, *Bulğatu's-Sêlik li-Ekrabi'l-Mesâlik*, Dâru'l-Meârif, Mısır.
- el-Maverdî**, Ebû'l-Hasan Ali bin Muhammed bin Habîb, *el-Havî'l-Kebîr fî Fikhi'l-İmam Şâfi'i*, Şerhu Muhtasaru'l-Müzenî, Tahkîku Muhammed Ali Muav-vaz, Dâru'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1999.
- ed-Dêra Kutnî**, Ebû'l-Hasan Ali bin Ömer bin Ahmed bin Mehdî bin mes'ûd bin en-Nu'mên bin Dinâr el-Bağdâdî, *sünenü ed-Dâra Kutni*, Tahkîku Şu'aybi el-Ernaûtî, Müessesetu'r-Risêle, Beyrut 2004.
- el-Kurtubî**, Ebû'l-Velîd Muhammed bin Ahmed bin Rüşd, *Bidâyetu'l-Muctehid ve Nihâyetu'l-muktesid*, Dâru'l-Hadîs, el-Kâhire 2004.
- _____, *el-Beyênu ve't-Tahsilu ve's-Şerhu ve't-Tevcihu ve't-Ta'lîlu li-Mesâilil-Müstahrace*, Tahkîku Hamhad Hiccî, Deru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1988.

- _____, *el-Mukadimât el-Mumehhidât*, Tahkîku Muhammed Hiccî, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1988.
- el-Arabî**, El-Kâdî Muhammed bin Abdilleh ebû Bekir bin, *Ahkâmu'l-Kurân*, Ta'liku Muhammed Abdulkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübi'l-ilmîyye. Beyrut 2003.
- el-Cündî**, Halîl bin İshâk bin Mûsa Ziyâu'd-Dîn, *Muhtasarul-Allâme Halîl*, Tahkîku Ahmed Câd, Dâru'l-Hadîs, el-Kâhire 2005.
- el-Emîn**, Hasan, *el-Vedâi'u'l-Masrafiyye'n-Nakdiyye ve İstismâruhâ fî'l-İslâm*, Dâru'ş-Şurûk, Mısır h.1403
- Hey'tü'l-Muhâsebe ve'l-Muraca'a li'l-Müessesetü'l-Mâliyye'l-İslâmiyye**, *el-Meâyîru'ş-Şer'iyye*, Dâru'l-Mimân li'n-Neşri ve't-Tevzî, er-Riyâd 2015.
- Karârâtu ve Tavsiyâtu Mecma'i'l-Fıkhi'l-İslâmi*, *el-Mevkı'u'l-ilktronî li'l-Mecma'* - <http://www.iifa.aifi.org>.
- el-Esbuhî**, Malik bin Enes bin Malik Âmir, *el-Muvatta'*, Tashih: Muhammed Fuâd Abdu'l-Bâkî, Dâru İhyâu't-Türâsi'l-Ârabî, Beyrut 1985.
- el-Feyrûzâbâdî**, Mecdüddîn Tâhir Muhammed bin Yakûp, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 2005.
- es-Serahsî**, Muhammed bin Ahmed bin Ebi Sehl, *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1993.
- İbn Manzûr**, Muhammed bin Mekram bin Ali, *Lisânu'l-Arab*, Dâru Sâdır, beyrût h.1414.
- Matar**, Muhammed, *İdâratu'l-İstismârâti'l-İtâri'n-Nazari ve't-Tatbikâti'l-Ameliyye*, Müessesetu'l-Verrâk, Ummân h. 1419.
- Süleymân**, Muhammed, *el-Vedâi'u'l-İstismâriyye fî'l-Bunûki'l-İslâmiyye*, el-Ma'hedu'l-âlemi lil-fikri'l-İslâmî, h.1417.
- İbn Kudâme**, Muvaffaku'd-Dîn Abdullah bin Ahmed bin Muhammed, *el-Muğni*, Mektebetu'l-Kâhire, el-Kahire 1968.
- eş-Şemrî**, Nâzım Nûrî, *en-Nukûd ve'l-Mesârif*, Müdiriyyetu Dâri'l-Kütüb, Mısır 1988.
- el-Bâri'i, ez-Zeyle'i**, Osmân bin Ali bin Muhcin, Fahu'd-Dîn, *Tebyînu'l-Hakâiki Şerhu Kenzi'd-Dekâik ve Hâşiyetu'ş-Şiblî*, el-Matba'atu'l-Kübrâ el-Emîriyye, el-Kâhire 1313.
- el-Berâvî**, Râşid, *el-Mevsûatu'l-İktisâdiyye*, Dâru'n-Nahda'l-Arabiyye, Beyrut 1971
- Karîsa**, Subhî, *en-Nukûd ve'l-Bunûk ve'l-Alâkâtu'l-İktisâdiyye ed-Devliyye*, Dâru'n-Nahda'l-Arabiyye, Beyrut 1983.
- el-Lahmî**, Süleymân bin Ahmed bin Eyyûb bin Mutayr, *el-Mu'cemu'l-Evsat*,

Tahkîku Tarık bin Ivâzullah bin Muhammed ve Abdu'l-Muhsin bin İbrâhîm el-Hüseynî, Dâru'l-Harameyn, el-Kâhire.

er-Râzî, Zeynu'd-Dîn Muhammed bin Ebî Bekir bin Abdi'l-Kâdir, *Muhtâru's-Sihâh*, Tahkîku Yûsuf eş-Şeyh Muhammed, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 1999.

Ramazân, Cevdet, Ziyâd, Mahfûz, *İdâratu'l-Bunûk*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1997.